

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Онiщик Юрiй Вiталiйович

*доктор юридичних наук, професор, адвокат,
завiдувач кафедри приватного та публiчного права,
Київський нацiональний унiверситет технологiй та дизайну
м. Київ, Україна*

Вагома роль у формуванні системи надання безоплатної правничої допомоги в Україні відведена адвокатури. Однак сучасний стан участі адвокатури в системі надання безоплатної правничої допомоги характеризується негативними тенденціями усунення цього правозахисного інституту від всіх складових процесів регулювання системи безоплатної правничої допомоги. У зв'язку з цим актуальним є вивчення міжнародних стандартів діяльності адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги для оцінки можливості їх застосування у напрямку вдосконалення діяльності адвокатури в системі надання безоплатної правничої допомоги в Україні.

Вихідні положення правового регулювання безоплатної правничої допомоги визначені у таких міжнародно-правових актах як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, згідно яких гарантовано кожному обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення за відсутністю достатніх коштів для оплати правничої допомоги одержувати таку допомогу безоплатно [1, 2]. Відповідно до Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи про безоплатну правничу допомогу в цивільних, господарських і адміністративних справах від 18 лютого 1976 року № 76 (5) урядам держав-членів рекомендовано надавати на тих же умовах безоплатну правничу допомогу у цивільних, господарських і адміністративних справах, незалежно від характеру суду, який здійснює юрисдикцію [3]. У Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи про безоплатну правничу допомогу і юридичні консультації від 02 березня 1978 року № 78 (8) окреслено основні принципи безоплатної правничої допомоги [4]. У Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбідніших верств населення від 08 січня 1993 року № R (93) 1 урядам держав-членів рекомендовано сприяти ефективному доступу найбідніших верств населення до судів [5].

Особливе значення у діяльності адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги мають Основні положення про роль адвокатів від 01 серпня 1990 року, прийняті VIII Конгресом Організації Об'єднаних Націй по запобіганню злочинам, в яких встановлено, що адвокатура забезпечує безоплатну правничу допомогу для усіх, хто має у ній потребу, та кооперуються з урядом та іншими інститутами для досягнення цілей правосуддя і суспільного інтересу. Варто відмітити, що у цьому міжнародному документі наголошено про необхідність адвокатури співпрацювати в організації та створенні умов надання безоплатної правничої допомоги [6]. Це дає підстави стверджувати, що адвокатура виступає однією з державних гарантій реалізації права на безоплатну правничу допомогу та повинна приймати участь у адмініструванні системи надання безоплатної правничої допомоги.

Про те, що адвокатура крім надання безоплатної правничої допомоги, здійснює також адміністрування системою надання безоплатної правничої допомоги, підтверджують ч. 2 ст. 25 та ч. 4 ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно яких оцінка якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної первинної правничої допомоги здійснюється за зверненням органів місцевого самоврядування, а безоплатної вторинної правничої допомоги – за зверненням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, комісіями, утвореними для цієї мети радами адвокатів регіонів [7]. Слід також зазначити, що Національна асоціація адвокатів України представляє адвокатуру України у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями, делегує своїх представників до органів державної влади; бере участь у розробці нормативно-правових актів, організації та проведенні експертизи проєктів законів, програм, рішень та інших документів і нормативних актів з питань адвокатури та адвокатської діяльності у сфері надання безоплатної правничої допомоги [8].

Незважаючи на міжнародні стандарти та положення норм національного законодавства адвокатура України сьогодні позбавлена участі в адмініструванні системою надання безоплатної правничої допомоги. Це зумовлено відсутністю відповідних норм щодо участі адвокатури в адмініструванні системою надання безоплатної правничої допомоги в Законі України «Про безоплатну правничу допомогу»; систематичним ігноруванням суб'єктами владних повноважень участі адвокатури в нормотворчій, управлінській, організаційній діяльності; незаконного

здійснення суб'єктами владних повноважень оцінки якості надання адвокатами безоплатної правничої допомоги; ігноруванням суб'єктами владних повноважень принципу незалежності адвокатури; встановленню державного контролю над діяльністю адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги через підзаконні акти [9, 10].

Враховуючи викладене, констатуємо, що відповідно до міжнародних стандартів та норм національного законодавства адвокатура уповноважена на здійснення адміністрування системою надання безоплатної правничої допомоги. Система безоплатної правничої допомоги в Україні потребує реформування шляхом належної регламентації відносин, пов'язаних із адмініструванням системою надання безоплатної правничої допомоги адвокатурою.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 31.08.2025).

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 31.08.2025).

3. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи про безоплатну правову допомогу в цивільних, господарських і адміністративних справах від 18 лютого 1976 року № 76 (5). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rez_76_5_1976_02_18.pdf (дата звернення 31.08.2025).

4. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи про безоплатну правову допомогу і юридичні консультації від 02 березня 1978 року № 78 (8). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rez_78_8_1978_03_02.pdf (дата звернення 31.08.2025).

5. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбільш вразливих верств населення від 08 січня 1993 року № R (93) 1. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/r_93_1_1993_01_08.pdf (дата звернення 31.08.2025).

6. Основні положення про роль адвокатів від 1 серпня 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text (дата звернення 31.08.2025).

7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення 31.08.2025).

8. Статут Національної асоціації адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/statut_naau.pdf (дата звернення 31.08.2025).

9. Звіт Комітету з питань безоплатної правничої допомоги, що діє в складі Національної асоціації адвокатів України, з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні за 2022 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2022.pdf (дата звернення 31.08.2025).

10. Звіт Національної асоціації адвокатів України з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні за 2023 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2023_.pdf (дата звернення 31.08.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-533-7-14>

РОЛЬ АДВОКАТУРИ У ЗАХИСТІ ПРАВ ОСІБ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ

Пеньков Сергій Володимирович

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
Інститут економіки та права
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Волошина Марина Олександрівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
Інститут економіки та права
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Чорний Віктор Анатолійович

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
Інститут економіки та права
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*